

1 . Abram | Județ: Bihor | Punct: Ruina bisericii premonstratens (Ruins of church) | Anul: 2002

Anul: 2002

Cod RAN: 27089.01

Perioade: Evul Mediu

Epoci: Epoca medievală timpurie, Evul Mediu

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Tamás Péter Emödi, Doru Marta

Instituții: AC Restitutor Oradea, Muzeul Țării Crișurilor, Oradea

Raport

Fosta biserică reformată din Abram, nefolosită de vreo trei sferturi de secol ca lăcaș de cult, a fost ridicată în mai multe etape de construcție, în secolele XII-XIII, de către ordinul premonstratens. Menționată documentar prima dată în 1234 în așa-numitul Catalogus Ninivensis, ea constituia o filie a mănăstirii din Palyi (Ungaria). În 1294 a fost subordonată mănăstirii din Luka (Moravia), revenind apoi în subordinea vechii mănăstiri-mamă, înainte de 1320. În documentul în care satul Abram este donat de către Gheorghe Monostorosábrányi (de Abram) familiei Csáki, în 1386, se amintește și de dreptul de patronat asupra bisericii. Nu cunoaștem circumstanțele desființării mănăstirii. Pe la mijlocul secolului XVI, ea devine biserică parohială protestantă.

Biserica se află în ruină din anii 30 ai secolului XX, în urma unui proces de degradare accentuat după construcția noii biserici parohiale. Turnul-clopotniță aflat la nord de ea a fost demolat din motivul pericolului iminent de prăbușire încă la sfârșitul secolului XIX. În 1999 Eparhia reformată a decis începerea demersurilor în vederea restaurării monumentului, lucrările de pregătire implicând și inițierea unei cercetări arheologice și de parament, care să clarifice etapele de construcție și planimetria medievală a obiectivului.

Între 1999 și 2002 au fost organizate trei campanii de săpături, investigându-se sistematic o parte însemnată a amplasamentului ruinei și realizându-se în 1999 și un sondaj la nord-est de ea de către Ioan Crișan (MTC Oradea) cu rezultatul identificării unor complexe gospodărești medievale timpurii. Cercetările s-au concentrat apoi pe identificarea planimetriilor fundațiilor bisericii romanice și a corpului mănăstiresc adosat.

Cercetările de parament au evidențiat faptul că sub ferestrele romanice de pe fațada sudică mai există un șir de ferestre înzidite, cu ambrazurile identice cu cele ale ferestrelor corului poligonal, fiind contemporane cu ele. Pe fațada nordică am identificat amprente de un corp de mănăstire etajat, adosat bisericii, cu parterul și etajul boltite cu patru travei.

În cele două campanii din 1999 și 2001 s-au trasat zece secțiuni, constatându-se următoarele: fundația actuală biserici construite din cărămidă suprapune o fundație mai veche cu o planimetrie aproximativ identică, cu excepția formei absidei, care avea terminație semicirculară; biserica nu avea colaterală sudică, în ciuda unor elemente care sugerau acest lucru; zidului nordic al navei i-a fost adosat un corp de plan dreptunghiular având lungimea egală cu cea a navei și o închidere estică printr-o absidiolă semicirculară; absidiola suprapunea o absidă mai veche semicirculară. În corpul mănăstiresc am descoperit mai multe morminte zidite, toate răvășite; am identificat o parte din fundațiile turnului sud-vestic, demolat la finele secolului XIX, găsind că el se sprijinea înspre interior pe un stâlp de secțiune rectangulară, cu soclu profilat; sub acest stâlp și la est de el am mai descoperit o fundație orientată est-vest; fațada vestică a fazei mai vechi a bisericii, aflată în planul fațadei vestice a turnului mai prezenta o îngroșare înspre ax, în zona presupusului portal vestic; fundația vestică a turnului suprapunea la rândul ei o altă fundație; din colțul de sud-vest al navei actuale pornea o fundație înspre vest, aproximativ în dreptul stâlpului turnului demolat; în dreptul zidului nordic al corpului mănăstiresc o altă fundație închidea dinspre nord partea vestică a bisericii; ulterior acest

zid a fost demolat, fragmentele unei pardoseli acoperind fundațiile; alte fragmente de pardoseală au fost depistate la est de turn; în interiorul bisericii, în secțiunea trasată în 1999, nu am găsit urme de pardoseală medievală și nici morminte, doar gropi cu umpluturi din secolul XVII. Puținele morminte medievale nerăvășite nu aveau inventar semnificativ; înmormântările moderne au afectat atât fundațiile cât și stratigrafia medievală. Un mic tezaur format din 13 monede de Friesach și Carintia (1170-1256) a fost descoperit pe crepida fundației vestice a corpului mănăstiresc.

În campania din anul 2002 am propus continuarea investigațiilor în trei direcții și în interiorul bisericii pentru a completa imaginea despre planimetrie și fazele de construcție. Am trasat șapte noi secțiuni, surprinzând următoarele fundații: talpa zidului fațadei vestice s-a păstrat destul de fragmentar, conturul fiind incert, mai ales în zona nord-vestică, deoarece fundația a fost scoasă aproape în întregime, rămânând în situ doar patul de mortar al tălpii. Poziția unui segment de fundație aflat la nord-vest de biserică a fost mai mult dedus din poziția zidăriei demolate, deoarece talpa aproape se confundă cu stratul de mortar de demolare. Segmentul aparține poate unei anexe mănăstirești, însă pentru clarificarea situației, zona trebuie investigată mai amănunțit în viitor. Am identificat fundația colțului sud-estic al părții vestice, mai late – bi- sau trinațate – și un corp adosat ulterior acesteia înspre est. În momentul construcției turnului sud-vestic proiectul se pare că prevedea un corp vestic cu o anumită monumentalitate în raport cu proporțiile navei existente, probabil cu două turnuri vestice, deși despre existența celei nordice încă nu avem suficiente informații, cercetările din această zonă fiind împiedicate și de o construcție provizorie aflată lângă biserică.

În interior am cercetat fundațiile succesive ale unui pilastru adosat peretelui nordic al navei, descoperind mai multe morminte în straturi diferite. Am continuat cercetările asupra corpului mănăstiresc, identificând un nou segment al zidului nordic, respectiv unul dintre pilaștrii care despărțeau traveile parterului și descoperind un nou mormânt zidit aparținând primei faze de existență a bisericii. Din nefericire, deși ar fi putut furniza repere pentru o datare mai sigură a primei perioade de construcție, și acest mormânt a fost răvășit probabil la începerea construcției celei de-a doua faze.

În urma cercetărilor de parament am descoperit pe zidurile nordic și sudic ale navei amprente unei tribune vestice boltite și o ușă înzidită, care comunica între parterul tribunei și etajul corpului mănăstiresc.

Informații suplimentare online

[Raportul 1853 din cronică.cimec.ro](http://raportul1853.din.cronica.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.mapserver.cimec.ro)
